

1 Bijzondere overeenkomsten: algemeen

1.1 Inleiding

Dit boek behandelt de regels rond *bijzondere overeenkomsten* en is geschreven voor studenten met basiskennis op het gebied van verbintenissenrecht. *Bijzondere overeenkomsten* zijn overeenkomsten waarvoor de wetgever in het Burgerlijk Wetboek (BW) speciale regels heeft opgesteld, in aanvulling op de gewone verbintenisrechtelijke regels van Boek 6 BW. *Koopovereenkomsten*, *arbeidsovereenkomsten* en *huurovereenkomsten* zijn voorbeelden van bijzondere overeenkomsten.

1.1.1 Benoemd of bijzonder

Bijzonder kan in het normale spraakgebruik de betekenis hebben van zeldzaam of uniek. Dat is bij *bijzondere overeenkomsten* niet de betekenis. Deze overeenkomsten zijn niet *bijzonder* omdat zij zeldzaam zijn, maar omdat zij een *bijzondere* regeling in de wet kennen, die aanvullend is op de *algemene* regels van het overeenkomstenrecht. Bijzondere overeenkomsten worden ook wel *benoemde overeenkomsten* genoemd, omdat de wetgever ze tot, bijvoorbeeld, arbeids-, huur- of koopovereenkomst heeft *benoemd*.

1.1.2 Goed verloop rechtsverkeer

Waarom heeft de wetgever eigenlijk aparte regels opgesteld voor bepaalde overeenkomsten? Een belangrijke reden is dat de wetgever het goede verloop van het rechtsverkeer wenst te bevorderen. Partijen spreken bij overeenkomsten vaak eigenlijk maar weinig af. Alleen bij professionele overeenkomsten, waarbij ook *algemene voorwaarden* kunnen worden gebruikt, worden doorgaans meer zaken afgesproken.

Aan elke overeenkomst gaan onderhandelingen vooraf, waarin een aanbod en aanvaarding worden gedaan. Als aanbod en aanvaarding overeenstemmen, komt er een *overeenkomst* tot stand, zo blijkt uit artikel 6:217 lid 1 BW. Aanbod

en aanvaarding vormen samen de inhoud van deze *overeenkomst*, maar zijn in de praktijk vaak maar heel beknopt en gaan alleen over de hoofdlijnen van de overeenkomst. De volgende zinnen: ‘Wil je mijn auto anders niet kopen voor € 12.000? Ja, is goed.’ kunnen bijvoorbeeld al voldoende zijn voor een overeenkomst, terwijl aspecten als leveringsdatum, wijze van betaling, garantie, enzovoort hier niet zijn besproken.¹ Vaak verlopen onderhandelingen in de praktijk ook rommelig. Offertes en mededelingen kunnen elkaar bijvoorbeeld kruisen en afspraken worden later nog telefonisch aangevuld of gewijzigd. Uit de situatie als geheel – en de aanbiedingen² en de aanvaarding die hierin besloten liggen – moet dan de inhoud van de overeenkomst worden afgeleid.

In veel gevallen is een beknopte overeenkomst voldoende en ontstaan er bij de uitvoering van de overeenkomst geen problemen. De partijen (bijvoorbeeld: koper-verkoper of huurder-verhuurder) regelen in goed overleg de zaken die niet afgesproken zijn. Ze komen er samen uit. Er kunnen zich echter ook probleemsituaties voordoen waar partijen geen rekening mee hebben gehouden en waarbij ze er niet samen alsnog uitkomen. De *overeenkomst* zelf kan deze problemen niet oplossen, want die bood hierover nu juist geen duidelijkheid. Aanvullende wettelijke bepalingen die speciaal voor, bijvoorbeeld, een koopovereenkomst of huurovereenkomst zijn geschreven, kunnen in dat geval de gaten in een overeenkomst opvullen en mogelijke conflicten oplossen. Wettelijke regels voor bepaalde typen overeenkomsten bevorderen zo een ‘goed verloop van het rechtsverkeer’, zoals de vaste uitdrukking is. De maatschappij heeft er immers geen belang bij als er over overeenkomsten veel geschillen kunnen ontstaan, waarvan de uitkomst vaag en onzeker is.

1.1.3 Bescherming zwakkere partij

Een andere belangrijke reden voor opname in de wet is dat de wetgever bij verschillende overeenkomsten *zwakkere partijen* wenst te beschermen tegen *sterkere partijen*. In de relatie werkgever-werknemer, professionele verkoper-consument en verhuurder-huurder zijn de laatstgenoemden normaal gesproken de *zwakkere partij*. De *werknemer* is in veel gevallen financieel afhankelijk van zijn werkgever en heeft hierdoor een slechte onderhandelingspositie. De

¹ Of dit echt zo is, zal afhangen van alle omstandigheden van het geval, maar aan de belangrijkste voorwaarden (een aanbod, een aanvaarding en overeenstemming over de te kopen zaak) lijkt te zijn voldaan.

² Aanbod heeft geen meervoudsvorm (aanboden is dus niet correct). In plaats daarvan wordt het meervoud van aanbieding gebruikt. Het is dus: één aanbod, twee aanbiedingen.

consument heeft doorgaans veel minder kennis van en ervaring met het sluiten van koopovereenkomsten dan de professionele verkoper. De *huurder* van woon- of bedrijfsruimte heeft vaak ook een slechte onderhandelingspositie ten opzichte van de verhuurder. Bij de regels rond de arbeidsovereenkomst, de consumentenkoop en de huurovereenkomst heeft de wetgever, die uiteindelijk de gehele samenleving vertegenwoordigt, het wenselijk geacht regels op te nemen die de zwakkere partij beschermen. Ook bij andere overeenkomsten vind je in het BW bepalingen waarbij een zwakkere partij, bijvoorbeeld de *patiënt* of de *reiziger*, tegen een sterkere partij wordt beschermd. Van dergelijke bepalingen mag dan niet ten nadele van de zwakkere partij worden afgeweken. Afspraken in het voordeel van de zwakkere partij zijn natuurlijk wel toegestaan.

1.1.4 Bijzonder gaat voor algemeen

Het beschermen van een zwakkere partij en het bevorderen van een goed verloop van het rechtsverkeer zijn de hoofdredenen die de wetgever heeft om in Boek 7 e.v. BW regels te stellen voor bijzondere overeenkomsten. Soms wijken de bijzondere regels af van de algemene regels van de eerdere Boeken van het BW, soms vullen zij ze aan. Wanneer bijzondere wettelijke regels zijn vastgesteld, gaan deze altijd voor de algemene wettelijke regels, volgens het Latijnse adagium³ *lex specialis derogat lex generali*.⁴ Dit adagium houdt in dat een *bijzondere* wettelijke regel altijd voor een *algemene* wettelijke regel gaat. Dit adagium geldt in alle rechtsgebieden en drukt uit dat een rechtsregel die is geschreven voor een *specifieke* situatie altijd voor de regel gaat die voor *algemenere* situaties is geschreven; de wetgever heeft dan immers de bedoeling gehad om voor deze situaties een gedetailleerdere regel in het leven te roepen.

1.2 Opbouw van het boek

In dit boek vind je geen volledige behandeling van alle bijzondere overeenkomsten die het BW kent. Dat zou te veel worden. Het doel is je bekend te maken met de systematiek van Boek 7 e.v. BW en de hoofdlijnen te behandelen van enkele in de praktijk veelvoorkomende bijzondere overeenkomsten.

3 Een *adagium* is een *motto* of *credo*; een *spreuk* die een bepaalde regel uitdrukt. Het meervoud is *adagia*.

4 *Lex* is Latijn voor 'wet'. *Derogat* is de Latijnse oorsprong van het Nederlandse 'derogeren (aan)', dat 'afwijken van', maar soms ook 'opheffen' betekent. Een mogelijke vertaling is derhalve ook: 'de speciale wet heft de algemene wet op'.

Na grondige bestudering van dit boek zul je in staat zijn om in veel praktijk-situaties vast te stellen welke regels rond bijzondere overeenkomsten van toepassing zijn. In eenvoudige situaties weet je bovendien beargumenteerd de uitkomst te voorspellen. In meer complexe situaties weet je waar je aanvullende informatie kunt gaan zoeken om de casus op te lossen.

De bijzondere overeenkomsten die in dit boek worden behandeld zijn:

1. koop (inclusief consumentenkoop);
2. arbeidsovereenkomst;
3. opdracht (inclusief varianten);
4. aanneming van werk;
5. vaststellingsovereenkomst;
6. verzekeringsovereenkomst.

1.2.1 *Bijzondere overeenkomsten in de praktijk en het onderwijs*

Koop (1) wordt behandeld, omdat dit veruit de meest voorkomende bijzondere overeenkomst is. De arbeidsovereenkomst en de overeenkomst van opdracht (inclusief varianten) en tot aanneming van werk (2-4) worden behandeld, omdat dit de belangrijkste overeenkomsten zijn op basis waarvan, in verschillende rechtsverhoudingen, werkzaamheden kunnen worden verricht. De vaststellingsovereenkomst (5) wordt vooral behandeld, omdat inzicht in de functie en het gebruik van deze overeenkomst leidt tot een beter begrip van de privaatrechtelijke beroepspraktijk. De vaststellingsovereenkomst wordt in de praktijk namelijk gebruikt om de beëindiging van een conflict vast te leggen en wordt daarom bijvoorbeeld gebruikt bij conflicten rondom de beëindiging van een arbeidsovereenkomst of geschillen rondom verzekeringskwesties. De verzekeringsovereenkomst (6), eveneens zeer belangrijk voor de rechtspraktijk, wordt als laatste inhoudelijk behandeld.

Dat een bepaalde bijzondere overeenkomst in dit boek niet inhoudelijk wordt behandeld, betekent zeker *niet* dat die overeenkomst niet belangrijk zou zijn of in de praktijk niet vaak voorkomt. De *huurovereenkomst*, eveneens geregeld in Boek 7 BW, en de regels rond *vervoersovereenkomsten*, geregeld in Boek 8 BW, zijn voor de rechtspraktijk bijvoorbeeld zeer belangrijk en worden in het onderwijs vaak apart behandeld. Zo zijn er nog meer voorbeelden. Het doel van dit boek is dan ook niet alle belangrijke bijzondere overeenkomsten te behandelen. Het hoofddoel is je te leren je weg te vinden in Boek 7 e.v. BW en de hoofdlijnen te behandelen van de hiervoor genoemde bijzondere overeenkomsten.

1.2.2 Inhoud hoofdstukken

In dit eerste hoofdstuk gaan we in op enkele algemene onderwerpen rond bijzondere overeenkomsten. In de volgende paragraaf behandelen we de opbouw van het BW en de plaats van bijzondere overeenkomsten hierin. Hierna gaan we kort in op de geschiedenis en toekomst van het BW. In paragraaf 1.5 geven we een beknopt overzicht van de verschillende overeenkomsten die je in Boek 7 e.v. BW kunt vinden. In paragraaf 1.7 gaan we in op de regels die bepalen wat er gebeurt als een overeenkomst trekken van twee of meer bijzondere overeenkomsten vertoont. In paragraaf 1.8 geven we vervolgens enkele voorbeelden van overeenkomsten die geen bijzondere wettelijke regeling kennen. Ten slotte gaan we in paragraaf 1.9 kort in op de mogelijkheden tot – alternatieve – geschilbeslechting bij bijzondere overeenkomsten.

In hoofdstuk 2 herhalen we enkele belangrijke onderwerpen uit het overeenkomstenrecht die voor een goed begrip van de wettelijke regeling rond bijzondere overeenkomsten nodig zijn. We gaan er hierbij van uit dat basiskennis op deze terreinen reeds aanwezig is. In de hoofdstukken 3 tot en met 7 gaan we vervolgens over tot de inhoudelijke behandeling van de hiervoor genoemde bijzondere overeenkomsten.

1.3 Plaats in het BW

De bijzondere overeenkomsten worden in het BW behandeld in Boek 7, 7A en 8. De regeling van de bijzondere overeenkomsten vormt daarmee het sluitstuk van de *gelaagde structuur* van het BW. De gelaagde structuur van het BW houdt in dat de wettelijke regels in het BW gedetailleerder worden naarmate je verder in het wetboek komt. Het BW kent daarbij de volgende opbouw.

1.3.1 Opbouw BW

Boek 1 en 2 BW geven de regels rond natuurlijke personen en rechtspersonen. Dit zijn de *rechtssubjecten* van het privaatrecht: de mogelijke dragers van rechten en plichten. Boek 3 heeft als titel ‘Vermogensrecht in het algemeen’ en geeft enkele algemene vermogensrechtelijke regels die voor alle onderdelen van het privaatrecht gelden. Zo geeft Boek 3 bijvoorbeeld regels over *rechtshandelingen*. De regels rond rechtshandelingen in Boek 3 gelden